

SILA KOJA BOGA NE MOLI

(Branko Brđanin Bajović: *Sila*, Filip Višnjić, Beograd, 2010)

Otkako je u osamnaestom vijeku Mula-Mustafa Bašeskija započeo svoju hroniku „grada podno Trebevića“ redaju se pisci željni i voljni da taj nikad dovršeni posao oposle. U prošloj godini priključio im se Branko Brđanin Bajović, „bivši Sarajlija“ nikad šeherlija, sa romanom čiji podnaslov najbolje govori o uglu posmatranja grada junaka svog romana *Put u zavičaj*. Brđanin je kao ozbiljan pisac i prilježan čitalac i tumač književnosti starije od njega i njegovog pisma, duboko svjestan transverzale na koju uvodi svoje djelo. Otuda i ne čudi konstantna igra sa Andrićem, autorom nezavršene *hronike grada*. Zna Brđanin da ako piše o Bosni i o Sarajevu, svjesno ili ne dopisuješ Andrićev nezavršeni roman. Za razliku od inih, Brđanin andrićevski podtekst ne skriva od čitaoca, ne gurajući ga nikako u prvi plan, ali je njegova sveprisutnost višedimenzionalna i polifunkcionalna u ovom romanu.

Nije to jedini palimpsest po kojem Brđanin ispisuje svoju hroniku. Poigrava se autor sa Kamijem u poglavljju u kojem dobija vijest o smrti majke, poigrava se konstantno sa svim najznačajnijim kulturološkim obrascima koji su Sarajevo učinili onim što je u vremenu dešavanja radnje bilo. Roman obiluje žanrovskim mikrostrukturama, stihovima sarajevskih rok grupa, sentencama iz kulnih filmova, mikrožanrovima usmenog postanja, kako onim iz tradicije, tako i onim lokalnog karaktera, koji se nerijetko prepliću sa sentencama koje su Brđaninovo autorsko djelo. Ove mikrostrukture opisuju i stanja duha likova, ali još češće jedinstvenu atmosferu na kojoj i u kojoj počiva radnja romana. A ta je tipično andrićevska atmosfera zasnovana na mješavini onoga što je bilo i onoga što će biti, sa onim što i kako nikada neće i ne može biti. Njen je svojevrstan simbol i često pominjani Vladislav Skarić, istoričar Sarajeva, ali prvenstveno hroničar sarajevskih Srba i njihove crkve, čije ime nosi jedna ulica u samoj čaršiji, sada istini za volju i jedna osnovna škola u samom centru grada preoteta od Vladimira Perića Valtera, koji je dugo bio sinonim otpora u ovom gradu i čijim se imenom nimalo slučajno roman završava. „Das ist Walter“, rečenica koju izgovara njemački oficir u kulnom filmu Hajrudina Kravca, jednog od glavnih junaka jedne veoma popularne knjige o kojoj ovdje nije riječ, a koju je dodatno proslavila jedna rok grupa, o kojoj takođe nije riječ, bila je sinonim nesalomivog slobodarskog duha šehera u svakom mraku koji bi po njemu pao. Za Brđanina je taj duh prije svega *Duh* koji hara kad *Sila* progovori.

Roman koji je objavljen cirilicom sa umecima štampanim latinicom kada govore junaci čije je to prvo pismo, ili oni koji su se odrekli cirilice, ili pisac koristi neke riječi koje se nekako prirodno pišu latinicom. Ovaj postupak u početku otežava čitanje, ali kasnije olakšava anticipaciju likova, jer fokusira horizont očekivanja. To ne znači da je ponuđena crno-bijela slika likova, nego je izoštrena polarizacija na kojoj počiva sva radnja romana. Grad, ščuren među brda, ujarmlijen rječicom koja ga presijeca kao skalpel, mjesto je zbivanja, ali i svojevrsni živi organizam koji jede svoje stanovnike, osnova je za tu polarizaciju. Sve u njemu

djeluje naizgled normalno, zgrade, ulice, ljudi, gradski saobraćaj, a iza svega se kriju tajne. Svaki junak ima neku svoju tajnu, svaki dio grada, koji je revnosno prikazan i precizno lokализovan u svojevrsnom vodiču za neupućene, nosi ne jednu, nego mnoštvo tajni i skrivenih opasnosti. Samo je potrebno da se sretnu, slučajno ili ko zna čime izazvano, dva pogrešna lika na pogrešnom mjestu, da se dva pola sudare pa da proradi ta *sila* kojoj ne treba ime.

A likovi su toliko raznovrsni i šarenoliki da je svaki od njih posebna priča za sebe, neispričana priča slivena u roman čiji je glavni grad ipak jedan prostor ili jedan *Duh*, ili kako nas autor naslovom namjerava zavesti, neka *Sila*. Nikada se sa Brđaninom ne može biti siguran koji je lik nastao na osnovu znanog mu prototipa, a koji kompilacijom raznih prototipova. Sebe samog i svoje ili tek svoj *Duh* uveo je u roman u poglavljiju koje se dešava izvan Grada na Brdu, u zavičaju, tamo gdje se stiže nakon dugog putovanja vozom, gdje su sahranili Josimovićevu majku. Sam je Brđanin već ranije, ničim izazvan, desetak godina unazad, postao *junak* jednog velikohvaljenog i mnogopolularnog romana, ali nije zapao u zamku da *im* ili *mu* uzvraća istom ili sličnom mjerom. Njegovi junaci su u funkciji *Sile* kojoj se niko i nikad nije mogao oduprijeti i njihova su imena, ma koliko mnogoznačna katkad bila, tek pribilješke u tefteru kao što su nazivi sokaka po kojima hodaju, u kojima žive i u kojima ih ubijaju.

Mada, za razliku od junaka i mjesata događaja kojim autor posvećuje mnogo prostora i prikazuje ih u najsitnijim detaljima, vrijeme naizgled nije neka važna determinanta u ovom romanu, što je zapravo samo privid. Radnja se dešava u praskozorje rata, ovog posljednjeg, ko zna kojeg u Sarajevu, ko zna kojeg u kojem je *Sila* pobijedila sve, pa čak i strah. Kao u Milijinom *Banović Strahinji* to vrijeme uoči velike nesreće predstavlja svojevrsni polumrak u kome se može i čini ono što se nikada ne bi činilo na svjetlu i za šta u mraku koji dolazi neće biti mjesata. „Ovdje mraka ne fali”, tako počinje Brđaninov roman, koji se neće baviti mrakom i vremenom mraka, ali će ga pokušati objasniti ovim nevremenom koje mu prethodi. Grad je zamišljen kao jedinstven hronotop, antibajkoviti prostor u kojem i prostor i vrijeme jedu svoju djecu.

Zato i ne čudi da je Brđanin *Silu* koncipirao i kao detektivski roman, u kojem je čak i ljubavna priča zasnovana na istrazi i potrazi, ali ne kao priču u kojoj dobri momci jure loše, nego priču u kojoj dobri momci ne mogu pobjeći od loših, a svi zajedno ne mogu pobjeći iz karakazana u koji su rođenjem ili sudbinom ubačeni. Posljednji dio romana, *Zločin u Sarajevu*, sa skoro užas-patetičnim podnaslovom *Kratki ljubavni roman*, umjesto da radnju privodi kraju potvrđuje prvobitnu autorovu tezu da *Sili* kojoj ne znamo uzroka, nema ni uroka. Policijski uvid kojim je ustanovaljeno da je peto ubistvo greškom ostalo nerazjašnjeno, djeluje kao uvod u neka nova neistražena i nerazjašnjena sarajevska ubistva, ona koja će uslijediti u eri mraka koji će doći i koja iniciraju autorovu glavnu nedoumicu: „Ko je ubio Želimirku”?